

Бекболатұлы Ж.
**Ербол Шаймерденұлы –
Қазақстанның тұңғыш кәсіби
баспасөз хатшысы**

Біздің еліміздегі баспасөз қызметі саяси институт ретінде сахнаға 1990 жылдың 7 тамызында ресми түрде шыққанын тарихи деректер дәлелдейді. Бұл күні елдегі билік тұтқасын ұстаған Қазақстан Коммунистік партиясы (ҚКП) Орталық Комитетінің баспасөз орталығын ұйымдастыру жөнінде шешім қабылданды. Баспасөз конференциялары мен брифингтер өткізетін орын ретінде ҚКП Орталық комитеті ғимаратының және «Достық» мейманханасының конференц-залдары белгіленді. 1990 жылдың 12 қыркүйегінде белгілі журналист, ҚКП Орталық комитетінің жауапты қызметкері Ербол Шаймерденұлы Шаймерденов баспасөз хатшысы болып бекітілді. Бұл еліміздің орталық билік органдарының тарихындағы тұңғыш ресми баспасөз қызметі болды. Қоғамымызға жаңалық ала келген ақпараттық институт демократия мен жариялылық бағытындағы нақты қадам ретінде бағаланды.

Түйін сөздер: баспасөз орталығы, баспасөз конференциясы, брифинг, құрылымдық бөлімше, конференц-зал.

Bekbolatuly Zn.
**Erbol Shaymerdenuly – the first
professional press secretary of
Kazakhstan**

The decision on the organization of the press center of the Central Committee of the Communist Party of Kazakhstan was adopted August 7, 1990. Determine the place of press conferences and briefings, conference rooms CPC Central Committee and the hotel «Dostyk» in Alma-Ata. It is recommended to hold a press conference at least once a month, in other cases – as needed. Approved by the State of a new structural unit in the composition of the head – the press secretary, and four consultants. September 12, 1990 Press Secretary was approved E.Sh. Shaimerdenov. This was the first official press office in the history of the central authorities. The emergence of the new for our society Information Institute, was seen as a real step forward in favor of the development of democracy and openness.

Key words: press center, press conference, briefing, a structural unit, a conference room.

Бекболатұлы Ж.
**Ербол Шаймерденұлы –
первый профессиональный
пресс-секретарь Казахстана**

Решение об организации пресс-центра ЦК Компартии Казахстана было принято 7 августа 1990 года. Определены местом проведения пресс-конференций и брифингов конференц-залы ЦК КПК и гостиницы «Достык» в Алма-Ате. Рекомендовано пресс-конференции проводить не реже одного раза в месяц, в остальных случаях – по мере необходимости. Утвержден штат нового структурного подразделения в составе руководителя – пресс-секретаря и четырех консультантов. Через некоторое время, 12 сентября 1990 года пресс-секретарем был утвержден Е.Ш. Шаймерденов. Эта была первая официальная пресс-служба в истории центральных органов власти. Появление нового для нашего общества информационного института было воспринято как реальный шаг в пользу развития демократии и гласности.

Ключевые слова: пресс-центр, пресс-конференция, брифинг, структурное подразделение, конференц-зал.

**ЕРБОЛ
ШАЙМЕРДЕНҰЛЫ –
ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ТҰҢҒЫШ КӘСІБИ
БАСПАСӨЗ ХАТШЫСЫ**

Біздің елімізде алғашқы баспасөз қызметтерінің өмірге келуіне жиырмасыншы ғасырдың соңғы онжылдықтарында бұрынғы Кеңестік Социалистік Республикалар Одағында (КСРО) орын алған күрделі қоғамдық-саяси үдерістер себепкер болды. Бұл кезең тарихқа «Қайта құру» деген атпен енген. Өзінің өркениеттік әлеуетін жоғалтқан кеңестік саясат пен экономиканы тығырықтан шығару үшін КСРО-ның бірінші әрі соңғы президенті М.С. Горбачевтің ортаға тастаған осынау бастамасы белгілі бір деңгейде еркін ойлылық пен пікір әралуандығын қамтамасыз етуді көздеді. «Жариялылық» ұранымен жүргізілген саяси науқан мемлекеттің басқарушы, бақылаушы әрі дем беруші орталығы – Коммунистік партия құрылымдарын да қамтыды.

Кеңестер Одағы Коммунистік партиясының (СОКП) қоғамдағы жетекші рөлі жөніндегі КСРО Конституциясының алтыншы бабының және цензура күшінің жойылуы билік құрылымдарын жаңаша жұмыс істеуге мәжбүр етті. Жариялылық пен демократияны дамыту жөнінде қолға алынған жұмысты Кеңестер Одағы халқы мен халықаралық қауымдастық ықыласпен қабылдады. Тарихтың бұрындары жабық болып келген беттерінің – «ақтандақтар ақиқатының» ашылуы Қазақстанда және басқа одақтас республикаларда үлкен рухани өрлеуге жол ашты. Сондай-ақ, 1986 жылы Алматы қаласында болған желтоқсан көтерілісі халық санасын оятып, жастардың саяси ұмтылыстарына серпін берді. Қазақ елінің мемлекеттік егемендігі мен тәуелсіздігі идеясы көтеріліп, ол көп ұзамай ақиқатқа айналды.

Қазақстанда баспасөз қызметінің пайда болып, қалыптасуына жариялылық үдерісі дүмпуімен билік құрылымдарының өз қызметіне ашықтық сипатын беруге тырысуы түрткі болды десек, артық айтқандық емес. Жұртшылықпен, қоғаммен байланыс – PR елдегі қоғамдық қатынастарды демократияландырудың пәрменді құралына, егемен мемлекеттің саяси, әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды факторына айнала бастады.

Біздің еліміздегі баспасөз қызметі саяси институт ретінде сахнаға 1990 жылдың 7 тамызында ресми түрде шыққанын тарихи деректер дәлелдейді. Бұл күні елдегі билік тұтқасын

ұстаған Қазақстан Коммунистік партиясы (ҚКП) Орталық Комитетінің баспасөз орталығын ұйымдастыру жөнінде шешім қабылданды. Баспасөз конференциялары мен брифингтер өткізетін орын ретінде ҚКП Орталық комитеті ғимаратының және «Достық» мейманханасының конференц-залдары белгіленді. Баспасөз конференциялары айына кемінде бір рет өткізу ұсынылды. Жаңа құрылымдық бөлімшенің штаты жетекшілік жасайтын баспасөз хатшысы және төрт кеңесші-консультант құрамында бекітілді. Сондай-ақ баспасөз орталығының материалдық базасын жасау және оның жұмысын техникалық тұрғыдан қамтамасыз ету, «Достық» мейманханасының конференц-залын синхронды (ілеспе) аударма жүйесімен жабдықтау жөнінде тиісті бөлімдер мен қызметтерге тапсырма берілді [1]. Бұдан бір айдан астам уақыт өткеннен кейін, 1990 жылдың 12 қыркүйегінде белгілі журналист, ҚКП Орталық комитетінің жауапты қызметкері Ербол Шаймерденұлы Шаймерденов баспасөз хатшысы болып бекітілді [2]. Бұл еліміздің орталық билік органдарының тарихындағы тұңғыш ресми баспасөз қызметі болды. Қоғамымызға жаңалық ала келген ақпараттық институт демократия мен жариялылық бағытындағы нақты қадам ретінде бағаланды.

Сөйтіп, қарымды қаламгер, Солтүстік Қазақстан облысының «Қызыл ту» (бүгінгі «Солтүстік Қазақстан») және «Социалистік Қазақстан» (бүгінгі «Егемен Қазақстан»), «Қазақ әдебиеті» газеттерінің, «Жұлдыз», «Жалын» журналдарының беттерінде шығармашылық талантымен танылған ақын Ербол Шаймерденұлы еліміздің баспасөз қызметінің алғашқы кірпішін қалады.

Бұл кезеңде елімізде Президент институты енгізілген болатын, Қазақстан Компартиясы Орталық комитетінің бірінші хатшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев, сонымен қатар Қазақ КСР Президентінің де қызметін атқаратын. Қазақстан Республикасы өз кезегінде Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасының құқықтық мұрагері болып табылатындықтан, Ербол Шаймерденұлын Қазақстан Президентінің бірінші баспасөз хатшысы, еліміздің қоғаммен байланыс тәжірибесі тарихында тұңғыш рет ресми бекітіліп, танылған өкіл, баспасөз қызметінің жетекшісі деп есептеу орынды.

Кейіннен, 1991 жылғы қаңтарда Ғадылбек Минажұлы Шалахметов Қазақ КСР Президентінің баспасөз хатшысы болып, ал 1992 жылдан Қазақстан Республикасы Президентінің Баспасөз қызметінің басшысы болып бекітілді [3].

Н. Назарбаевтың 1990-1991 жылдарда Қазақстанның егемендігін, аумақтық тұтастығын қамтамасыз ету жөніндегі тынымсыз қызметі еліміздің шынайы тәуелсіздік алуына негіз қалады. Баспасөз қызметі мемлекет басшысының сан қырлы қам-қарекетін қалың елге таныту бағытында тындырымды тірліктер жасады. 1991 жылғы 3 шілдеде баспасөз қызметі Мәскеу қаласында Президент Н. Назарбаевтың шетел және кеңес журналистеріне арналған баспасөз конференциясын ұйымдастырды. Конференцияға қатысқан шетелдік бұқаралық ақпарат құралдары өкілдерінің саны жағынан болсын, әлемдік баспасөзде жазылу, көрсетілу жағынан болсын бұл аса ауқымды шараға айналды. Шын мәнінде, бұл мәжіліс Қазақстанның әлем жұртшылығы алдындағы медиалық тұсаукесері және елдің тізгінін ұстаған көшбасшының бар бітім-болмысымен жарқырап көрінген сәті болды. Баспасөз хатшысы Е. Шаймерденұлына осы шараны ұйымдастырып, оның жүргізушісі болу бақыты бұйырды. Конференцияға әзірліктің соңғы сатысында баспасөз хатшысы бір апталық іссапармен Мәскеуге келіп, қазақстандық журналистердің баспасөз конференциясына қатысуына қатысты мәселелерді шешумен айналысты.

Баспасөз конференциясы Мәскеудегі жаңадан ашылған «Октябрь» мейманханасының екінші қабатында жергілікті уақытпен 16.00-де басталды. Журналистер өз репортаждарында жазғандарындай, «бұған дейін мұндай басқосуларға осынша халық жиналмаған». Бұл ғимаратта күніне екі-үш баспасөз конференциясы өтетіндігіне қарамастан мәслихатқа қатысқан баспасөз өкілдері өте көп болды. Қазақстан президентімен кездесу алдын ала көрсетілген мерзімі – таңертеңгі 11.00 сағаттан түстен кейінгі 16.00 сағатқа ауыстырылса да шетелдік тілшілердің түгелге жуығы оған қайыра келді. Оларға алты тілде баспасөз хабарламалары, жарнамалық проспектілер таратылды. Келген қонақтардың көбі Президент Н. Назарбаевтың «Молодая гвардия» баспасынан шыққан «Без правых и левых» атты кітабын, орталық «Правда» және «Известия» газеттерінде жуырда басылған сұхбаттарын өздерімен бірге ала келіпті. Залдың әжептәуір кеңдігіне қарамастан тілек білдіргендердің біразына орын жетпеді. Мұның барлығы Н. Назарбаевтың тұлғасына, оның сарабал саясатына деген ынта-ықыластың көрінісі болатын. Журналистер де, саясаткерлер де оны шынайы лидер-көшбасшы деп таныды.

Баспасөз конференциясы екі сағаттай уақытқа созылды. Бірақ, мәслихат аяқталса да,

Қазақстан Президенті самсаған микрофондар мен телекамералар арасынан шыға алмай, сұхбатты жалғастырып жатты. Қытайдың танымал газеті, белгілі жапон телекомпаниясы және немістің салықалы саяси журналы арнайы қабылдау жөнінде өтініштерін білдіруге асықты. Сондай-ақ тынығатын бөлмеге бас сұққан шетелдік әріптестер де табылып жатты. Нұрсұлтан Әбішұлының берілген сұрақтарға айқын да шынайы жауап қатуына, журналистер қойған сауалдардың барлығына ықыласпен лебіз білдіруіне сүйсінген италиялық журналист шараны ұйымдастырушыларға «Сіздер өз президенттеріңізді сақтаңыздар» деген тілек білдірді.

Баспасөз конференциясында көтерілген мәселелердің дені Одақтық шарттың, дағдарысқа қарсы бағдарламаның, президенттің заңнамалық және саяси бастамаларының төңірегінде болды [4]. Әлемнің әр түкпірінен жиылған қалам қайраткерлері танымал саяси қайраткер – Қазақстан басшысының әралуан тақырыптарға қатысты ой-пікірлерін, ұстанымдарын білуге асықты. Оларды одақтас республикалар басшыларының орталықтың – Мәскеудің қатысуынсыз саммит өткізуі, Семей полигонындағы ядролық сынақтарға қатысты референдум ұйымдастыру, «Демократиялық реформалар қозғалысы» атты қоғамдық ұйым және М. Горбачевтің оның жұмысына қатысуы, Қазақстандағы жер реформасы және казактар қозғалысы, ғалым-экономистер Г. Явлинский мен Н. Абалкиннің экономикалық бағдарламалары, экономика мен саясаттың бірін-бірі толықтыруы және басқа мәселелер жөніндегі Н. Назарбаевтың пікірі қызықтырды. Н. Назарбаев арасында талай құйтұрқы сұрақтар болған сауалдардың барлығына орнықты да толымды жауап қайтарып, қаламгерлер көңілінен шықты. Сұрақтарға берілген жауаптардың ұтымды тұстарын журналистер өз басылымдарының алғашқы беттеріне жариялап, бас тақырып етіп алып жатты. Баспасөз қызметі кейіннен жасаған шолу барысында Н. Назарбаевтың бірқатар тұжырымды пікірлері еліміз бен шет мемлекеттердегі белгілі экономистер мен саясаткерлер ықыласына іліккенін көрсетті.

Е. Шаймерденұлы 1991 жылдың 27 қазанынан 1996 жылдың 15 наурызына дейін Қазақстан Парламентінің баспасөз қызметіне басшылық жасады. Баспасөз хатшысы еліміздің тәуелсіздік алуына және жаңа, егеменді мемлекет құрылуына қатысты көптеген тарихи оқиғалардың куәгері ғана емес, тікелей қатысушы да бол-

ды. Е. Шаймерденұлы Мемлекеттік егемендік туралы Декларация, Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі, Қазақстан Республикасының бірінші және екінші Конституциялары, Қазақстан Республикасының Президенті туралы Заң, Қазақ Кеңес Социалистік Республикасының атауын өзгерту туралы Заң және басқа тағдырлы құжаттар қабылданғаннан кейін іле-шала брифингтер өткізудің бірегей мүмкіндігіне ие болды. Әртүрлі кезеңдерде, XI-XII шақырылған Парламент төрағалары Е.М. Асанбаевпен (1991), С.Ә. Әбділдинмен (1991-1994), Ә.К. Кекілбаевпен (1994-1996) және олардың орынбасарларымен, парламент комитеттерінің төрағаларымен және депутаттармен қоян-қолтық жұмыс істеді. Қазақстан Республикасы Парламентінің баспасөз хатшысы ретінде Қазақстан Республикасының екі палаталы жаңа парламентінің алғашқы спикерлерінің: Сенат төрағасы Ө. Байгелдінің (1996 жылғы 1 ақпан), Мәжіліс төрағасы М.Т. Оспановтың (1996 жылғы 2 ақпан) сайланғаннан кейінгі тұңғыш баспасөз мәслихаттарын өткізді [5].

Баспасөз қызметі Конституциялық Сот төрағасы М. Баймаханов және Орталық Сайлау комиссиясының төрағасы А. Ким лауазымдарына отырысымен олардың алғашқы баспасөз мәслихаттарын өткізді. Бұларды осы аталған мемлекеттік органдар баспасөз қызметі тарихының бастаулары ретінде қарастыруға болады.

Баспасөз қызметі Парламенттің халықаралық қарым-қатынастарына да қызу араласты. Қазақстандық депутаттардың парламентаралық байланыстарын, олардың ТМД Парламентаралық Ассамблеясының жұмысына қатысуын, Парламент төрағалары мен олардың орынбасарларының ресми сапарларын, сондай-ақ халықаралық парламентаралық делегацияларының Қазақстанға келуін, заң шығару және азаматтық қоғамды дамыту мәселелері бойынша халықаралық түрлі ғылыми-тәжірибелік конференцияларды кеңінен жазып, көрсетті. Мәселен, 1993 жылы баспасөз қызметі Еуропа Кеңесі Парламенттік Ассамблеясы делегациясының Алматыдағы баспасөз конференциясын ұйымдастырып, өткізді.

Баспасөз қызметі мемлекеттік деңгейдегі жауапты тапсырмаларды абыроймен орындап жүрді. 1991 жылы Қазақстанның Таулы Қарабақ мәселелерін шешуге арағайын ретінде атсалысуды, 1992 жылы Мемлекеттік рәміздердің ең үздік жобасы үшін байқау ұйымдастыруды, 1993 жылы дүние жүзі казактарының құрылтайын ұйымдастыруға қатысуды және бұқаралық

ақпарат құралдарында жазып көрсетуді атауға болады. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 1991 жылғы 10 желтоқсандағы инаугурациясын және 1992 жылғы 6 маусымдағы егемен Қазақстанның жаңа Мемлекеттік рәміздерінің ресми таныстырылу салтанатын баспасөз қызметі жазып, көрсетуді жоғары деңгейде атқара білді. Мұндай мәртебелі міндеттерді жүзеге асырудың сеніп тапсырылуы жаңа қоғамдық институт-баспасөз қызметінің кәсіби және азаматтық шеберлігі қалыптасқанына айғақ болады. Сол кездегі Парламенттің баспасөзбен берік те баянды баланыстарын қалыптастыруға Еркін Зікібаев, Ольга Бабий, Серікқали Байменшин мен Серік

Қаражанов сияқты майталман журналистер көп еңбек сіңірді.

Жиырмамыншы ғасырдың 90-шы жылдары еліміздің өзге де ресми баспасөз қызметтері өмірге келген және қалыптасқан кезең болып табылады. Солардың ішінде Әміржан Қосанов басқарған Үкіметтің баспасөз қызметін айырықша атап көрсетуге болады. Жариялылық пен демократияның осынау маңызды институты ел аймақтарында да жедел өркендеп, дамыды. Қазіргі таңда министрліктер мен ведомстволардың, облыстық әкімдіктердің, олардың құрылымдарының барлығының өзіндік баспасөз бөлімдері бар. Бұлар жедел де айқын ақпараттың сенімді көздері болып отыр.

Әдебиеттер

- 1 Қазақстан Компартиясы ОК Хатшылығының Қаулысы, «Қазақстан Компартиясы ОК баспасөз қызметі туралы», 1990 ж. 7.08, хаттама №2. – Т. 5.
- 2 Қазақстан Компартиясы ОК Хатшылығының Қаулысы, «Е.Ш. Шаймерденов туралы», 12.09.1990 ж.
- 3 <http://www.enu.kz/professors/prepodavately/shalahmetov/>; <http://www.zakon.kz/person/997>
- 4 Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хроникасы. 1990-1991 жж. (М.Б. Касымбеков ред.). – Астана: Деловой Мир Астана, 2010. – 159 б.
- 5 «Заң газеті», №6 (7-13 ақпан), 1996 ж.

References

- 1 Kazakstan Kompartiyasy OK Hatshylygynyn Kaulysy, «Kazakstan Kompartiyasy OK baspasoz kyzmety turaly», 1990 z. 7.08, hattama №2. – T. 5.
- 2 Kazakstan Kompartiyasy OK Hatshylygynyn Kaulysy, «E.S. Shaymerdenov turaly», 12.09.1990 z.
- 3 <http://www.enu.kz/professors/prepodavately/shalahmetov/>; <http://www.zakon.kz/person/997>
- 4 Kazakstan Respublykasynyn Tungish Prezidenty Nursultan Nazarbayev. Kyzmet hronikasy. 1990-1991 zz. (M.B. Kasymbekov red.). – Astana: Delovoy Myr Astana, 2010. –159 b.
- 5 «Zan gazety», №6 (7-13 aqpan), 1996 z.